

Kitap İncelemesi
Gelişi:
12.02.2024
Kitap İncelemesi
Kabulü:
20.05.2024

Kitap İncelemesi
Book Review

HALKEVLERİ

Melike Ayyıldız
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
melikeayildiz76@gmail.com
0009-0007-7415-5223

İncelenen Kitap Künye Bilgileri: İsmail Özer, İstanbul: Selenge Yayınları, 2020, 128 sayfa.

Atıf Bilgisi: Melike Ayyıldız. "Halkevleri", Kitap İncelemesi, *Uluslararası Siyaset Dergisi* 2, no.1 (2024): 89-92.

Reviewed Book Imprint Information: İsmail Özer, İstanbul: Selenge Yayınları, 2020, 128 pages.

To Cite: Melike Ayyıldız. "Halkevleri", Kitap İncelemesi, *Uluslararası Siyaset Dergisi* / *US Journal* 2, no.1 (2024): 89-92.

Çıkar Çatışması Beyanı:	Yazar çıkar çatışması beyan etmemiştir
Etik Kurul Onayı:	Yazar etik kurul onayı gereklemediğini beyan etmiştir
Finansal Destek Beyanı:	Yazar finansal destek almadığını beyan etmiştir
Yazar Katkı Beyanı:	1. yazar % 100

Conflict of Interest Statement:	Author declared no conflict of interest
Ethics Committee Approval:	Author declared article does not require ethics committee approval
Financial Support Statement:	Authors declared that there was no financial support
Author(s) contribution Statement:	1th author 100%

Tarih ilminin önemli yapıtaşlarından birisi de kurum tarihî araştırmalarıdır. Bu bağlamda bu ilim dalı ve yapıtaşları tarihî olgu ve olaylarından kalan eskimiş izlerin anlamlı bilgiye aktarılmasından başka bir şey değildir. Köklü bir yönetim geleneğine sahip olan Türk devlet yönetiminde, geçmiş yüzyıllar öncesine uzanan; kurum ve kuruluşların kendilerine özgü toplumsal, tarihsel, idari, kültürel manada ortaya çıkış gerekçeleri vardır. Burada tanıtımı yapılan kitap bu kültür kurumlarından birisini ele almaktadır. Cumhuriyet tarihimizin ilk yıllarında bir kültür kurumu olarak kurulan Halkevleri, dönemin sosyal ve kültürel değişim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Halkevleri, kuruldukları 19 Şubat 1932 tarihinden resmen kapatıldıkları 1951 yılına kadar toplumsal kalkınmanın önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Ancak konu hakkındaki popüler tartışmalar ne yazık ki tarihi bir hakikatin ortaya çıkarılmasının ötesinde güncel, toplumsal ve siyasi ayrışmaların bir aracı olarak kullanılmaktadır. Böyle bir zeminde vuku bulan tartışmalarda hem alınan kararlar hem de karar alıcılar adeta siyasi bir kavganın ve hesaplaşmanın öznesi konumuna gelmektedir. Tarih veya siyaset biliminin konusu olması gereken bu türden kurumlar özelindeki meseleler birtakım farklı kaygılar ve amaçlar uğruna araçsallaştırılarak hatalı tezlerin ortaya atılmasına neden olmaktadır. Bu sebeplerden hareketle Doç. Dr. İsmail Özer kitabın yazılış amacının, “Mustafa Kemal Atatürk’ün önemli projelerinden birisi olan Halkevlerinin belli hedefler doğrultusunda” 1930’lu yılların gerçeklerinden doğduğunu belirtmektedir. Ayrıca yazar tarafından kitabın yazılış amacı, “1932 yılında faaliyete başlayan 14 Halkevinin, Türk modernleşme sürecine yaptıkları katkıların dönemin kaynaklarından hareketle daha sağlıklı bir şekilde zamanın ruhuna uygun olarak anlatılması, anlaşılması ve yorumlanması” olarak belirtilmektedir.

“Halkevleri” adlı kitap, esasında bir doktora çalışmasının özetlenmiş hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkın her türlü sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını temin edecek bir müessese haline gelen, Türk milletinin modernleşmesini ve kültürel bilincin artmasını hedefleyen bir hareket olarak ortaya çıkan Halkevleri; eğitim, kültür ve sosyal faaliyetlere odaklanarak misyonunu 1951 yılında kabul edilen 5830 sayılı kanunla tamamlayarak kapatılmıştır. Dr. Özer, “Halkevleri” başlıklı çalışmada, Halkevleri hareketinin doğuşundan kapanmasına kadar olan süreci ele alarak, Türkiye’deki siyasi ve ideolojik değişimlerin etkilerini bu eserinde gözler önüne sermiştir. Bu eser; Halkevleri hareketinin, Türkiye’nin sosyal, kültürel ve politik evrimindeki geçiş olduğunu vurgulayarak, hareketin amacını, faaliyetlerini ve kapatılma sürecini detaylı bir şekilde incelemektedir.

Selenge Yayınları tarafından Halil İbrahim Binici’nin editörlüğünde hazırlanan kitap; giriş, on bölüm ve sonuç kısmından oluşmuştur. Giriş başlığı altında, Halkevleri girişiminin anlaşılabilmesi için Atatürkçü düşünce sisteminin hangi kaynaklardan etkilediğini, sisteme etki eden, Türkiye’nin düşünce yapısında değişime yol açan kavramların menşelerini ele almıştır. Dr. Özer bu kavramların doğru tanımlanmasının, “...Türk Milli Kültürü ve Türk Düşüncesi çerçevesinde nasıl özümsemiş benimsendiğini incelemek, daha sonra ifade edilmeye çalışılacak olan ve bu sistem üzerine bina edilen Halkevlerini” daha kolay incelememize sebep olacağını ifade etmiştir.

Çalışmanın ilk başlıkları altında, Cumhuriyetin kurulmasının evvelinde İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin prensiplerinin yaygınlık kazanmasında etkin rol üstlenen Türk Ocaklarının yerini Cumhuriyet Halk Partisine bağlı yeni bir kültür kuruluşu olan Halkevlerine hangi şartlar altında bıraktığına yer verilmiştir. Bu şartlar dahilinde; inkılapların ve dayandığı ilkelerin halka anlatılması, demokrasinin, çağdaş uygarlığın gerektirdiği yasal, kültürel düzenin yaratılması için eğitim temel gereklilik olarak görülmüştür. Yazara göre, halkı eğitmek ciddi bir problem olarak ortaya çıkmış ve 1930'lara gelindiğinde, 40.000'e yakın köyde devletin varlığına rastlanacak bir kurum dahi bulunamamıştır. Bu durum, inkılapların halkın her kesimine ulaştırılabilmesi için bir halk eğitimine ihtiyaç olduğu gerçeğini ortaya

çıkarmıştır. Takip eden “Halkevleri ve Faaliyet Şubeleri” başlığı altında ise, çeşitli yetenek ve ilgi alanlarına göre her vatandaşın katılabileceği faaliyet alanları sunmak amacıyla şu dokuz şube tesis edilmiştir: Bu şubeler; Dil, Edebiyat ve Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycüler, Müze ve Sergi Şubeleri şeklindedir.

Yazar takip eden bölümlerde, dönemin yabancı kültür kurumları ile Halkevleri arasındaki ilişkilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Özellikle İngiliz Kültür Heyeti (British Council), Amerika Birleşik Devletleri Kültür Heyetleri ile Halkevleri arasındaki münasebetlerin anlaşılması dönemin uluslararası gelişmelerinin anlaşılması açısından da önem arz etmektedir. Yazara göre, *“II. Dünya Savaşı'nın tüm hızıyla devam ettiği ve Türkiye'nin jeopolitik önemine rağmen savaş dışı kalabildiği bu dönemde sadece İngiliz Kültür Heyeti'nin değil diğer milletlerin de kültürel faaliyetler adı altında çeşitli propaganda hareketlerine girişmeleri”* olağan karşılanmalıydı. Bu başlıklar özelinde Türk siyasetinin tarihsel süreklilik ve kopuş noktaları üzerinde duran yazar bu konuda önemli çıkarımlarda bulunmaktadır. Özer'e göre, yeni Türk devleti, geçmiş hataların tekrarı olmadan siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel dönüşümün gerçekleşebilmesi için eğitimin önemini kavramış ve diğer ülkeler özelinde yapılan araştırmalar neticesinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin rejimine, siyasal yapısına, ekonomik ve sosyo-kültürel durumuna göre halk eğitim kurumlarının açılması kararlaştırılmıştır.

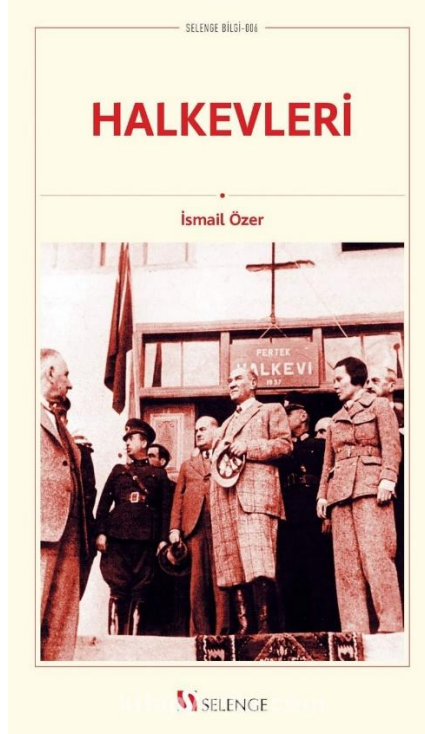
19 Şubat 1932'de açılan bu halk eğitim kurumlarının adı "Halkevleri" olmuştur ve aynı gün 14 merkezde faaliyete başlamışlardır. Bu şekilde, Halkevleri aracılığıyla halkın eğitilmesi ve inkılapların benimsenmesi hedeflenmiştir. İnkılapların halka benimsetilmesini öncelikleri arasında sayan Halkevleri tüzel kişiliği olmayan, merkezi bir yapıya sahip olmayan ve doğrudan CHP Genel Sekreterliği'ne bağlı kuruluşlardır. Halkevleri, bir siyasi kuruma kayıtlı veya kayıtlı olmayan her vatandaşa açıktır ve memurların bu teşkilata katılmasında herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır. Hatta memurların Halkevlerine üye olmaları teşvik edilir. Öğrenciler de Halkevlerine katılabilir ancak reşit olduktan sonra üye olabilirler. Halkevleri, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren ulus devletin temel değerlerini halka benimsetmek ve *“Kemalizm”*in sadece siyasi alanda değil, kültürel ve günlük yaşam üzerinde de etkili olmasını sağlamak için kurulmuş önemli kurumlardır. Askerler, bürokratlar ve aydınlar gibi seçkinlerin yaşam tarzını Anadolu'ya taşımaya amaçlayan Halkevleri, yayımladıkları dergiler ve düzenledikleri etkinlikler aracılığıyla Cumhuriyetin ideallerini halka ulaştırarak kamusal alanın genişlemesine ve ülke genelinde yayılmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, ev ve iş yaşamı dışında yeni bir toplanma ve eğlence mekanı oluşturarak, dans, müzik ve tiyatro gibi etkinlikler aracılığıyla yeni rejimin yaygınlaştırılmasına destek olmuştur. Halkçılık ilkesi sayesinde sınıf ayrımları aşarak milli birlik ülküsünü oluşturmayı da öncelikleri arasında sayan Halkevlerinin Cumhuriyetin pek çok ideali üzerinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Örneğin, her milli bayram öncesinde CHP Genel Sekreterliği tarafından Halkevlerine milli bilinci pekiştirmek amacıyla çeşitli faaliyetlerin yapılması talimatı verilir. Özer'e göre, Halkevleri, eğitimde yenilikçi yaklaşımları, kültürel ve sanatsal faaliyetleri, toplumsal cinsiyet eşitliğine verdiği önemi, yerel kimliklere güç kazandırma çabaları sayesinde, dil politikalarının belirlenmesi ve toplumsal dayanışmayı artırma çabalarıyla toplum üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır.

Özer'e göre İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Türkiye'de çok partili döneme geçilmesinin ardından Halkevlerinin konumu tartışmalı hale gelmiş ve yeni kurulan partiler, Halkevlerinden faydalanmak istemiştir. Ancak tüzük yapısı gereği bu duruma izin vermeyen Halkevleri idari kadroları, iktidar-muhalefet mücadelesi içinde bir tartışma konusu haline gelmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi idari kadrolarınca, Halkevlerinin yeni siyasi gelişmeler

uygun bir şekilde yeniden yapılandırılması gerektiğini düşünülmüştür. Ancak Halkevlerinin karşı karşıya kaldığı maddi sorunlar, siyasi parti eliyle kurulan bir kültür kurumunun yönetimi gibi zorluklar nedeniyle bu yeniden yapılandırma süreci zor olmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihli seçim sonrasında iktidara gelen Demokrat Parti'nin siyasi atmosferde yarattığı değişiklikler, 5830 sayılı kanun kabulüyle birlikte Halkevleri gibi bazı kuruluşların kapatılmasına neden olmuştur. Kapanma süreci, siyasi etkenlerin ve değişen ideolojik yaklaşımların etkisi altında gerçekleşen Halkevleri 1951 yılında kapatılmasına yönelik yasa tasarısının yürürlüğe girmesiyle bu kültür kurumlarının ilk dönemi sona ermiştir. Günümüzde, Halkevlerinin mirası, Türkiye'nin modernleşme sürecinin anlaşılmasına ve günümüz toplumunun şekillenmesine dair önemli bir tarihi dönüm noktası oluşturmaktadır.

Sonuç olarak; yazarın da işaret ettiği üzere, Halkevleri ile ilgili temel bibliyografya tarandığında konu üzerinde bir hayli akademik çalışma ile bunun yanında popüler tarih yazımı kitap ve makalelerin olduğu görülür. Bu yayınlar incelendiğinde kitapta ikinci, üçüncü elden kaynaklara mümkün olduğunca yer verilmemiştir. Bunda güdülen amaç bu kaynakların akademik olmadığını ima etmek değil sadece mümkün olduğunca ana kaynağa ulaşmak isteğinden ibarettir. Kitap özelinde Halkevleri ile alakalı yazılan hemen hemen bütün telif-tetkik eserler görülmüş olmasına rağmen birçoğuna yer verilmemiştir. Çalışmada temel alınan kaynaklar Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve yine arşiv vesikası olarak değerlendirilebilecek olan Cumhuriyet Halk Partisinin kendi örgütlerine ve halkevlerine yönelik olarak yayınlatılan kaynak kitap, talimatname ve yönergelerdir. İstifade edilen kaynakların çeşitliliği bakımından çalışma alanda önemli bir boşluğu dolduracak bir hüviyete sahiptir.

Resim 1: Kitap Kapağı

Kaynak: <https://img.kitapyurdu.com/v1/getImage/fn:11336657/wh:true/wi:800>